

MARES TUTELADES QUE AFRONTEN LA TRANSICIÓ A LA VIDA INDEPENDENT: La mirada de les joves i de les professionals que les acompanyen

INFORME PRELIMINAR

Investigadores: **Josefina Sala Roca, Rita Faustino i Laura Arnau Sabatés**
(Universitat Autònoma de Barcelona)

Equip de treball: **Ana Baldero¹; Lluís March¹; Tírsit Montserrat²; Marta Barbara² i
Nuria Capdevila²**

¹Residència maternal Antaviana; ²Fundació Maria Raventós

Amb el suport de

INTRODUCCIÓ

Aquest estudi analitza la informació proporcionada per nou joves mares tutelades residents en centres de Catalunya mesos abans de finalitzar la seva tutela per majoria d'edat. Aquestes joves formaven part del projecte CALEAMI, un projecte longitudinal que analitza la transició a la vida adulta de 201 joves tutelats a Catalunya i per això entrevista periòdicament una cohort de joves. En la primera onada s'analitzaven la preparació dels joves per a la transició a la vida adulta, i es relacionava amb les experiències i atenció rebuda durant la tutela, entre altres variables¹. En el cas de les joves mares es va realitzar una entrevista addicional entorn de l'experiència maternal, el seu projecte de vida futura, com es perceïen com a mares, la seva xarxa de suport per donar-los suport en la criança, els models de criança de referència, experiències de maltractament viscudes. Es va contactar amb les mares a través dels seus referents als centres, se'ls va demanar el seu consentiment informat, se'ls va informar que les seves dades serien anonimitzades, i dels seus drets de participació, modificació i anul·lació de l'entrevista, entre d'altres. El protocol va ser aprovat pel comitè ètic de la Universitat Autònoma de Barcelona (CEEAH 4546), i la Direcció General d'Atenció a la Infància, tutora legal de les joves. Les entrevistes van ser gravades, transcrites i categoritzades mitjançant un procés mixt deductiu-inductiu.

Els resultats obtinguts de les entrevistes amb les joves es van fer amb quatre professionals responsables del programa d'intervenció als centres maternals. Es va realitzar una sessió de discussió en la qual aquests professionals ens van aportar les principals claus per entendre i contextualitzar els resultats de les entrevistes. A continuació, presentem una síntesi dels principals resultats de les entrevistes (Part 1) i la visió contrastada de les professionals (Part 2).

RESULTATS

PART 1: mirada de les joves

1. Experiència maternal

Les entrevistades van ser mares als 16 (3 noies) i 17 (5 noies) anys. Només una d'elles va donar a llum el seu fill quan ja tenia 18 anys.

Totes les 9 participants eren mares d'un sol nadó. Els nadons tenien edats compreses entre els 4 i els 19 mesos.

Quan es van quedar embarassades, totes, menys una NO estaven en situació de tutela. Va ser el seu embaràs adolescent en un entorn que tenia dificultats per acompanyar-les davant d'aquesta maternitat el que va motivar la tutela. No obstant, una d'elles, tot i que no estava tutelada quan es va produir l'embaràs, va ser tutelada de petita i va tornar amb la seva família als 15 anys.

En alguns casos l'embaràs va ser desitjat (5 noies). Algunes d'aquestes joves assenyalaven que aquesta motivació emergia del desig d'experimentar la maternitat. A d'altres les va motivar la idea que tenir un fill suposaria un canvi positiu en la seva vida:

Si Bueno era un sentimiento que tenía muy arraigado. Mi cuerpo me lo pedía y mi mente también. (R2)

Si, Quería sentir lo que es tener un niño, sentir lo que es , sentirlo crecer dentro de ti, que le estás dando vida escuchar sus latidos y movimientos, todo es mágico.(R3)

¹ Arnau,-Sabatés, i Sala-Roca (2023). *Preparació per a la transició de la vida adulta dels joves tutelats a Catalunya. Projecte CALEAMI: preinforme de resultats primera onada (17-18 anys)*. <https://ddd.uab.cat/record/284754>

Si, Porque estaba cansada de la mala vida que tenia y consideraba que tener una hija me la iba a arreglar. (R7)

En altres casos (4), l'embaràs no va ser desitjat, però dues d'elles van decidir continuar endavant perquè no volien avortar o perquè l'embaràs era fruit del vincle amb la seva relació de parella. Dues de les noies assenyalaven que en aquell moment la seva parella tenia feina i un pis de lloguer, i tenien prou estabilitat per poder fer-se càrrec del nadó.

No. Pero como no me cuidaba (no me ponía preservativo), era consciente que algún día podría pasar. Pues nada, que fui a abortar, escuché el latido de su corazón y me sentí muy mal. (R8).

Bueno no, en verdad no. Yo estaba enamorada. [Osea que fue por amor al papa?] Si, dije: bueno si es suyo pues lo voy a tener. [Como que estabas tan enamorada de tu pareja que al final accediste a ello?] Exacto. (R9)

Si. Yo tenía mi pareja, los dos queríamos y teníamos una casa estable de alquiler normal. Él tenía trabajo estable y ella vi la posibilidad de tenerlo y no pasar nada, que no pasáramos hambre, ni vivir en la calle, ni nada. Vi la estabilidad que necesita un bebé. (R4)

Una de les joves, assenyalava que el fet d'haver experimentat que la seva mare havia estat mare de molts fills la va portar a valorar que podria fer front a la responsabilitat de ser mare.

Pensé que si mi madre pudo con 6 yo podré con 1. (R8)

Totes les joves coincidien que la maternitat havia suposat un abans i un després en les seves vides, introduint responsabilitat, però també motivació. Moltes d'elles consideraven que la maternitat s'havia convertit en el motor de la seva vida i era el que li donava sentit. Aquest sentit pot tenir accents particulars. Així, en un cas la maternitat va evitar que intentés suïcidar-se, en un altre la va allunyar de la droga, una altra jove va assenyalat que la maternitat la va acostar a la seva família, una altra va assenyalat que el fet d'afrontar-la la va apoderar.

Es complicado describir. Son muchas cosas juntas, tanto buenas como malas. Mucha responsabilidad, pero muy gratificantes. Te das cuenta de la capacidad que tienes, la capacidad de aguante, de tirar para adelante. Te hace pensar si hace falta retroceder... (R2)

No puedo decirlo en palabras, no sé cómo expresarlo. Es el motor de mi vida. Gracias a el no me quise suicidar. Porque estando con el padre de mi hijo tenía la autoestima por el suelo, seguí adelante por el niño y le agradezco un montón. (R3)

Me ha unido mucho más a mi familia. Porque yo haciendo la vida que tenía antes, lo que hacía era alejarme. (R7)

Pues una importancia muy grande. Porque ser madre es una cosa muy heavy, no hay vuelta atrás, cuando lo decides... Se lo recomiendo a todas las que quieren ser madres porque es la cosa más bonita del mundo. Al menos para mí. (R8)

Yo creo que ha sido un cambio en mi vida, una motivación, no se que habría sido de mi si no lo hubiera tenido. Porque fue cuando me quede embarazada que yo deje todo ese mundo de la droga y eso. Fue como un impulso a seguir a delante, a estudiar... (R9)

2. Projecte de vida

Totes les joves entrevistades tenien clar que quan sortissin del centre, ho farien acompanyades del seu fill/a, i a més ho van afirmar amb total convicció. Cap contemplava l'opció de posar-lo en acolliment o adopció, sortir primer elles per establir-se i després recuperar-lo. Només una d'elles va deixar entreveure que el seu pas pel centre marcaria si podria sortir amb el nen o no.

El niño irá donde yo vaya. (R4)

Pues no se, yo estoy aquí por el. Y me quiero ir con el. Porque me dijeron que me tenían que ver si yo estaba preparada para cuidarlo, si yo podría ser buena madre... (R9)

En el moment de l'entrevista van manifestar no haver tingut gaires oportunitats de prendre decisions informades sobre la construcció del seu futur fora del centre. Més de la meitat (5) van expressar no haver pogut treballar, des del centre, les diferents possibilitats d'emancipació en el moment de la sortida. Només en tres casos (3), les joves van manifestar haver parlat de les possibilitats d'anar a un pis d'autonomia i de rebre la paga, si bé una d'elles va comentar que va intentar accedir a un pis, però que, en no haver-hi places suficients, li van fer un allargament de mesures al centre.

Una de les principals dificultats que anticipaven quan fossin mares, residia en la complexitat d'equilibrar les seves responsabilitats de maternitat amb els seus objectius educatius i laborals. Dues d'elles van destacar sobretot les limitacions de temps per compatibilitzar els estudis i/o el treball amb la maternitat, i els preocupava no poder ser presents si el nadó les necessitava.

Bueno es que de momento yo lo cojo tranquila porque creo que lo voy a hacer de la mejor manera, y que esta niña de alguna manera ha sido quien me ha hecho cambiar como yo era antes a como yo soy ahora. Y que no voy a ser lo peor, no me voy a estresar. A lo mejor cuando necesite algo y yo no se lo pueda dar, quizá entonces si que me frustro. Pero de momento no me agobiaré ni nada. Que a lo mejor puede, pero yo creo que no.(R8)

Una altra dificultat que van destacar anava encaminada a saber cuidar el nadó: no frustrar-se quan no menja o saber què fer si es posa malalt, etc. , sense el suport del centre. Una altra jove va manifestar la por que li faltés afecte al nen i es repetís la mateixa història d'abandonament, una altra va anticipar la falta d'un lloc on viure, i una altra percebia que, amb l'arribada del nadó, tot seria molt més complex. La resta (4), no van percebre més dificultats de les que habitualment ja havien d'afrontar; van posar en valor que havien après moltes coses per criar els seus fills de manera saludable i positiva, que se sentien bastant capaces d'afrontar el que vingués i que, a més, ho farien bé.

A mi me da más miedo no tener una buena casa para poder vivir con ella. (R7)

Todo! Que va a venir todo junto. Aquí te lo facilitan todo. (R5)

En general, per a la majoria de les joves la maternitat va impactar en el seu projecte de vida de manera bastant positiva. Els canvis que més van destacar arran de ser mares van ser: tenir una vida més centrada (amistats, hàbits més saludables, reprendre els estudis) prioritzant el nadó abans que elles (3) i haver-se acostat a la família (3).

Ha influido muy positivamente. A nivel social me ha centrado más, económicamente me ha abierto puertas y en la educación estoy más centrada y me lo tomo más en serio. A nivel familiar a unido lazos (R2).

Altres joves, en canvi, es van mostrar menys optimistes, i reconeixien la necessitat de disposar de més recursos financers i materials per cobrir les seves necessitats i les dels seus fills (2).

La majoria de les joves entrevistades (7) no percebien que la maternitat els hagués impedit acabar la formació i/o treballar. Reconeixien que el fet d'estar al centre els facilitava poder compaginar ambdues coses, i que tenien un pla de treball, en el qual establien les seves metes educatives i/o laborals, i que havien de seguir:

Si que me deja terminar la formación. Puedo hacer ambas cosas en el centro. Porque es un plan de trabajo que tienes que hacer, que si quieres salir de aquí con el niño tienes que tener una paga, un ahorro, y luego estar con tu hijo. Si tu hijo va a la guardería y tu tienes que hacer un curso. No puedes estar aquí sin hacer nada. (R3)

Les joves van informar que els seus fills eren nens sans i que no tenien necessitats especials. Consideraven que les necessitats més importants de l'infant eren tenir un entorn emocional i afectiu que els proporcionés afecte i protecció (8), especialment de la seva mare (6), i que tinguessin totes les necessitats bàsiques cobertes (menjar, un lloc per viure, etc.)(7).

Comer, cambiar pañal, vestirlo bien, que me tenga a mi, que tenga apoyo y amor. (R4)

3. Autopercepció

Les joves van expressar que se sentien preparades per cuidar del seu nadó al·ludint al que podrien donar-li de menjar, jugar amb ell i banyar-lo. No obstant, dues d'elles també van plantejar que, més enllà d'aquestes cures, no se sentien capaces d'aconseguir els diners per assegurar les necessitats bàsiques del nadó.

Me veo muy buena madre con el niño. Hacerle las comiditas, hacer muchas cosas para el, jugar con el, llevarlo al parque cada tarde, es un niño muy feliz, creo que lo estoy haciendo muy bien. (R1)

Nadie crece sabiendo cuidar a un niño, cada etapa es distinta, se aprende en cada etapa. No es que lo sepa 100%, pero se que como aprendo rápido y se que podré hacerlo. (R4)

Económicas yo ahora mismo no, me siento preparada para hacerme cargo de ella, cuidarla, etc. (R6)

També manifesten que el rol maternal els planteja reptes que han constatat que els suposa alguna dificultat, especialment la paciència (4), però també quan el nadó no para de plorar, donar medicació, netejar-lo, demanar ajuda... i gestionar els diners.

Tener paciencia a veces, llega un momento que me agobio, tengo que estudiar y allí está mi hijo, y quiero sacarme algo ser algo en la vida, y si el no me deja, pierdo la paciencia. (R1)

Muchas cosas, creo. Pero, no hay una madre perfecta, así que no se. Un poco de todo.... Limpiar al niño, darle medicación si hace falta, quitarle los gases... Todo eso no se. (R8)

3. Xarxa de suport

Gairebé totes (8) van comentar que l'acompanyament socioeducatiu i emocional que havien rebut al centre els havia ajudat en el seu projecte de maternitat. Moltes van coincidir que l'acompanyament rebut els va proporcionar eines i coneixements essencials per tenir cura dels seus nadons (bany, alimentació, etc.) i a si mateixes (autocura i gestió de l'estrès emocional).

Al principio de llegar aquí tener la niña, primeros cuidados, para un acompañamiento para mi emocionalmente. (R6)

Pel que fa a la seva xarxa de suport familiar, pràcticament totes les joves entrevistades (7) tenien algun familiar (prima, pare, mare, avis, etc.) residint a Catalunya, si bé no sempre van manifestar tenir una bona relació

Si, toda la familia biológica vive en Catalunya. Los veo aunque la relación no es buena" (R3).

Quan se'ls va preguntar si podien comptar amb algú que els ajudés amb la criança quan sortissin del centre, totes van manifestar tenir, almenys, 1 figura familiar (família biològica, d'acollida o família política, o el propi -pare del nadó-) que els pogués proporcionar el suport necessari. Més de la meitat (6) van manifestar la necessitat de disposar d'una xarxa de persones que els oferissin suport. Sobretot, esperaven rebre ajuda en la cura del nadó (especialment si havien d'estudiar i/o treballar) i també en l'aspecte econòmic:

"Pues más que todo cuando yo vaya a estudiar y trabajar tener con quien dejarlo."(R9)

"Pues a nivel de apoyo emocional, que si en algún momento no puedo estar con el que me ayuden y económicamente si en algún momento sea por el motivo que sea, que también me echen una mano." (R2)

Només, una jove va manifestar resistències a l'hora de demanar ajuda, si bé, reconeixia que si tingués necessitat econòmica la demanaria

Uff... yo no soy mucho de pedir ayuda. Ahora seria dinero si no pudiera pagar algo...(R7).

Cinc joves van manifestar tenir una bona relació amb el pare dels seus fills (tot i que en algun cas jo no eren parella sentimental), mentre que 4 d'elles van comentar que la relació era mala o inexistent i que després de quedar-se embarassades, les van abandonar

Tenemos una buena relación pero no de pareja (R6)

No lo vi mas (R3).

Tot i que cinc joves deien tenir bona relació amb el pare del seu nadó, només tres d'elles, van manifestar, poder comptar amb el seu suport per a la seva cura i/o l'educació.

Si, pues como puede, porque tampoco puede hacer mucho aquí [padre]. Viene a las ocho, lo deja en el guarde, lo recoge y lo trae aquí. Los fines de semana está con él. (R5)

Quan se'ls va preguntar pel suport i l'ajuda que l'administració els hauria d'oferir quan s'emanciparen, quatre (4) van manifestar necessitar ajuda econòmica complementària. Una altra jove (1), va manifestar necessitar ajuda terapèutica, i un altre cas (1), va comentar que li agradaria rebre suport per seguir estudiant. Altres dos casos (2), van declarar no necessitar cap tipus d'ajuda.

Si, a ver. Por ejemplo soy madre soltera, y es algo que me pertenece porque en teoría lo estoy creando yo sola. No sé como se llama formalmente, la PIRMI. Creo que es la renta de garantía. (R4)

Lo de que me ayuden a seguir estudiando. Independientemente de si tengo un trabajo o no, pues que yo pueda seguir estudiando. (R9)

5. Models de criança

En la seva infància les joves van tenir diferents figures de cuidadors. En aquest univers predominaven mares/pares (5) i avis/avies (4), amb especial èmfasi a les figures femenines mares, àvies, germanes, tia, etc.

Les joves tenien bons records de les cures que van rebre en aquesta etapa. Totes elles valoraven que havien constituït uns bons referents educatius que els van aportar educació, afecte, etc. i que elles voldrien reproduir en la seva funció maternal. Dins dels elements que més assenyalaven hi havia l'educació, la confiança i l'afecte.

Darle la misma educación que me dieron, mi tía y las otras personas que me cuidaron, pero no como mi madre. Ellos me dieron muchísima educación, muchísimo cariño. Han estado por mí cuando lo necesitaba. (R3).

Pues todo. Porque me han educado, me han incluido en las costumbres, pero siempre me han dicho que soy libre para seguirlos o no, que si tengo que pedir ayuda que la pida. Estoy muy conforme con su crianza. Yo sé que a mi hijo lo criaré como yo quiera, pero muchas cosas serán como ellos me han enseñado a mí (R4).

No obstant, també assenyalaven que hi havia aspectes que elles van viure que no desitjaven que ara els seus fills experimentessin en la seva infància. En aquest sentit cadascuna de les joves referia aquell aspecte que va ser més problemàtic en la seva relació amb els seus cuidadors. Tres joves van apuntar l'agressivitat en les discussions; dues d'elles van apuntar a les limitacions excessives, però també va aparèixer el no escoltar, no supervisar les companyies, fumar o beure davant dels fills, i tenir un nombre excessiu de fills als quals no pots donar atenció.

Las peleas, si me hijo me chilla yo no llegar a su nivel. Que se vaya al cuarto y cuando se tranquilice que vuelva. Yo voy a la psicóloga porque me altero, ella me ayuda, porque no quiero que me pase eso con mi hijo. Si el niño crece viendo peleas crecerá siendo un pegón y no quiero que sea así. (R3)

Un poco de libertad. Porque... el prohibirme la libertad me lo hacían de mala manera que yo actuaba mal, me enfadaba, gritaba, me ponía agresiva. Sabes? Como que tampoco supieron.. En esos momentos no sabían bien, bien, como... Sabes? Controlar... no que se pasaran con los límites, sino que con la forma de hablar que también se metían conmigo... sabes? Porque te cogen a ti rabia. Yo les cogía rabia, cuando no quería verlos, me iba. (R7)

Pues no ser tantos niños. No tener tantos hijos? Bueno el no estar rodeado de tantos niños y no darle la atención que necesita un niño. Por que, por ejemplo, mi hermana tenía un hijo pero también tenía que cuidar de tres niños mas pequeños y no podía darle la atención suficiente a su hijo o a mi o a mis hermanos...Que le ofrecerías de diferente a tu hija respecto a lo que tu recibiste? No se. (R8)

Quan es va preguntar a les joves si havien tingut altres models de referència per educar els seus fills aquestes es van reafirmar als referents familiars que els havien criat en la infància. Només una de les joves va dir que les educadores i les altres noies eren també un referent per a ella.

6. Violències

Set d'elles van declarar haver patit algun tipus de violència física i/o verbal. Quatre d'elles van ser maltractades per una persona de l'entorn familiar (pare, padrastre), dues van rebre maltractaments per part de les seves (ex)parelles, i una d'elles va ser víctima d'una violació per part de dos desconeguts.

PARTE 2: mirada dels i les professionals

1. PROJECTE DE MATERNITAT I IMPACTE EN LES SEVES VIDES

1.1. El projecte de ser mare

Els professionals coincideixen que una bona part dels **embarassos van ser desitjats** i destaquen la connexió entre el desig conscient de ser mare i la consecució de l'embaràs. Segons una professional, quan les noies expressen un clar desig de ser mares, finalment aconsegueixen quedar-se embarassades malgrat les barreres que puguin sorgir per evitar-ho.

... quan una noia adolescent vol quedar-se embarassada, és difícil que no ho acabi aconseguint. Per l'edat, acostumen a ser molt fèrtils, però després perquè tenen moltes ocasions. Pots anar ficant moltes barreres, però al final si hi ha un desig de família ideal,... és difícil evitar-ho si aquesta noia ho té molt clar. [P.1]

En aquestes situacions, les adolescents vinculen l'embaràs amb el **desig idealitzat de crear la seva pròpia família** i, d'alguna manera, reparar les mancances familiars que han experimentat. Segons els professionals, en aquests casos, la maternitat és vista com una oportunitat per construir un nucli familiar propi i compensar, en certa manera, la família que no han tingut.

És cert que s'ha d'haver un factor protector, que veus nenes que no tenen vides realment molt dures, i també d'entorns familiars molt poc acollidors, i que moltes vegades el fet de tirar endavant aquest embaràs o aquest desig d'embaràs, respon una mica, a tot el tema de crear la seva pròpia família, reparar d'alguna manera el que ells no han tingut, i compensar una mica creant aquella pròpia família d'una manera idíl·lica, idealitzada. [P.2]

Tot i això, una professional, també apunta que hi ha altres casos en què les joves es queden embarassades de forma involuntària, sense tenir la consciència de voler ser mares i formar una família, i fins i tot manifestant el desig d'avortar si haguessin tingut oportunitat.

però unes altres es van quedar embarassades, perquè sí, perquè no van tenir precaució, per dir-ho d'alguna manera, perquè tenien relacions sexuals amb nois i tal, però no amb prou consciència. En altres sí que hi ha aquesta idea, per la idea de pertinença, de cercar aquesta família idealitzada, etcètera, i en altres tenim molts casos també que si haguessin pogut haguessin avortat. [P.3]

Aquesta mateixa professional, destaca que, en alguns casos, **la família i l'entorn sociocultural de la noia exerceixen una pressió en la seva decisió de continuar o no amb l'embaràs**. Aquesta situació genera conflictes entre els sentiments trobats de ser mare i les expectatives imposades pel seu entorn més proper, la qual cosa pot complicar la presa de decisions de la jove en relació amb el seu embaràs.

... perquè hi ha famílies que pressionen per tirar endavant l'embaràs. Hi ha unes altres famílies que pressionen per l'avortament i tal. Per això dic, però seria el millor fer un anàlisi més detallat de quines variables coincideixen en quin tipus de situacions. Ara no tinc clar, sí. [P.3]

1.2. Impacte de la maternitat

Tot i que moltes noies van manifestar una **expectativa positiva que la maternitat** els brindaria un canvi de vida, una professional va destacar que, al principi de quedar-se embarassades, aquestes expectatives no les tenien clares; aquestes perspectives es van construir a mesura que absorbien les narratives dels professionals, la família, l'entorn i la parella, i, per suposat, a través del seu propi procés de presa de consciència sobre la maternitat.

I per les circumstàncies en què veus que s'ha produït, quan analitzes que s'ha produït l'embaràs, l'edat i totes les circumstàncies, no hi ha tanta consciència que això em salvarà la vida i que m'hauré de responsabilitzar i tal, sinó que això forma part d'un procés que fa la família, que fan elles, etcètera, que ara les coses han canviat, els professionals també construeixen, quan saben que estan embarassades, etcètera, tot el tema de la cura dels tòxics, tot i d'una altra manera, totes les diferents narratives dels professionals, de les famílies i de l'entorn, tot allò que s'han de cuidar, que pot ser una oportunitat, etcètera. [P.3]

Quan hi ha parelles que són pares, per dir-ho d'alguna manera. Perquè forma part de l'expectativa de l'entorn sociocultural en què estem. Amb la qual cosa, quan hi ha parella, sobretot, és una manera de afavorir el vincle amb la parella, Jo crec que també influeix perquè generalment, quan hi ha una parella que ha desaparegut, que no s'ha fet càrrec i no ha volgut saber res del embaràs ni d'això, generalment no construeixen aquesta narrativa. [P.3]

Una altra professional destaca la dificultat que algunes joves tenen en reconèixer l'impacte negatiu o la falta de desig per tenir el fill. Hi ha el **temor de ser jutjades** pel seu entorn i per elles mateixes, ja que pensen que reconèixer això podria interpretar-se com una falta d'amor cap al seu fill o ser percebuda com una mala mare.

“que reconegui que aquell fill no era desitjat i no era buscat, no crec que sigui una cosa tan fàcil. Per un tema de por, de por al judici, de sentir-se malament, això de no ser bona mare...A mi, poques noies al llarg d'aquests anys, m'han reconegut que l'embaràs va ser fortuït.. D'alguna manera tenen por que reconèixer aquest fet pugui significar que les professionals pensem que se l'estima menys. És com si tinguessin la sensació que estan traint el seu fill.[P.1]

Els professionals coincideixen **que l'embaràs i l'arribada del nadó, tenen un efecte reparador i que, habitualment, contribueix a estrènyer els vincles amb la família biològica**. Aquest procés permet que els membres de la família s'acostin a la jove de manera diferent, amb una altra mirada, construint-la com una mare afectuosa i responsable, allunyada de la imatge d'adolescent amb problemes. En aquest sentit, la maternitat actua com un catalitzador per generar canvis positius en la dinàmica familiar, fomentant i enfortint el vincle amb la família biològica.

A la vegada que reparo, soc reparada, d'alguna manera, també, perquè és veritat que aquests pares, avi, i aquests pares, com millor, no han sigut molt freds, molt distants, i tal, amb la relació, o molt abandonics, no? Quan neix

la criatura, que estan en un moment vital diferent, es poden apropar també al net, però també a la filla, d'una manera diferent, no? Aleshores, és un factor, també, de reparació, jo crec. [P.2]

Que la família pugui tenir una altra mirada, no? Que tenia 12 i 13 anys, no feia cas de res, jo li deia i ella s'escapolia, i no sé què, i no sé quan, i tal, i ara la veus responsable, la veus tan afectuosa amb el nen, no? Llavors, afavoreix una altra mirada, també, a nivell d'autoestima també influeix. O sigui, que també és una repercussió secundària positiva, en aquest sentit, no? [P.3]

2. ENTRADA AL CENTRE I INTERVENCIÓ EDUCATIVA RELACIONAL-EMOCIONAL AMB LES ADOLESCENTS

2.1. Entrada al centre maternal

Les joves ingressen als centres maternals procedents de diferents situacions. **En molts casos, ingressen perquè queden embarassades o ja han estat mares, i la família de la jove no pot fer front a la situació ni proporcionar la protecció necessària al nadó.** En general, són famílies amb elements de vulnerabilitat abans de l'ingrés de les joves al centre i, en molts casos, ja són objecte de seguiment per part dels serveis socials i/o sistemes de protecció. En aquest sentit, una professional destaca que també hi ha situacions en què les noies queden embarassades estant tutelades, cosa que ocasiona un canvi de centre, passant d'un residencial a un de maternal.

En general són famílies on hi ha molts criteris de vulnerabilitat, que a lo millor no s'ha fet una intervenció de retirada de la noia de la família, però amb l'embaràs, la família no pot donar resposta i protegir el nadó [P.1]

És un fet afegit, l'embaràs, que al final pot ser la gota aquesta, d'alguna manera, i ja no pugui fer-se càrrec. [P.2]

Algunes de les joves provenen també de recursos residencials de protecció on estaven institucionalitzades com a menors tutelades. Aleshores quan hi ha un embaràs i la conseqüent decisió de tirar-lo endavant, canvien de recurs i marxen del CRAE d'adolescents per passar als recursos maternals especialitzats on podran ser acompanyades amb l'especificitat que requereixen. [P.3]

2.2. Construcció del vincle materno-filial

Els professionals **van remarcar la importància que té per a ells prioritzar davant de tot la construcció del vincle maternofilial ja que d'aquest depèn l'exercici ple de la seva maternitat.** Posteriorment, un cop s'ha construït el vincle amb l'infant, se centren en el desenvolupament de la seva formació, i finalment, en el seu procés d'inserció laboral. Així mateix, van ressaltar que moltes entren al centre quan estan a punt de complir la majoria d'edat, la qual cosa obliga a fer una intervenció més comprimida i accelerada i enfocar-se en prioritats específiques com el vincle maternofilial abans d'abordar la planificació del seu futur fora del centre.

moltes vegades també ens arriben molt properes, no en tots els casos, però ens arriben properes els 18 anys o amb 17 anys, i embarassades....Prioritzem el treball del vincle.... Perquè és molt important poder treballar aquest vincle amb maternofilial. I això requereix d'un temps... D'això té molt a veure amb com serà aquesta maternitat, després, no?, l'exercici d'aquesta maternitat. Després ja comencem a treballar tot el tema de la formació.... I després, sí que la darrera etapa, que moltes vegades, pràcticament, quan estan sortint ja del centre, o a punt de sortir del centre, és quan comences el tema de la inserció laboral, perquè és el tema que ens dona, el temps que ens dona per poder treballar.... Però sí que és cert que, per tot el procés que fan normalment a la maternal, clar, diguéssim, que amb molta experiència laboral no surt tant, perquè realment, en tot el procés que prioritzes de la formació, i sobretot, de les primeres èpoques, treballar intensament el vincle materno-filial, després, tampoc, moltes vegades, no dona gaire temps. [P.2]

2.3. Identificació de la xarxa de suport

Un dels professionals assenyala la necessitat de treballar amb la jove **la identificació de les figures de suport**, encara que la seva contribució pugui ser petita, perquè en molts casos requeriran d'aquests diferents "petits suports".

Nosaltres parlem moltes vegades també de la suma dels diferents suports, no? Vull dir que tenir un suport que les pugui sostenir totalment, a lo millor no és factible, encara que ja s'hi identifiquin un, però després n'hi ha que tenen molts de molt petits, que cadascun d'ells per si sol no pot sostenir, però que cadascun posa el seu granet, el seu percentatge. Per tant, és important treballar aquesta consciència de les diferents petits suports, perquè moltes vegades malauradament no tenen un gran suport que, diguis, pot sostenir. [P.2]

Una de les dificultats que han d'afrontar i que requereix suport, és tenir un lloc per viure, ja que no sempre hi ha places disponibles als pisos de protecció. De vegades, quan la família biològica de la jove està distant, **la parella o la família de la parella és qui proporciona l'habitatge a la jove**. No obstant això, com destaca una de les professionals, això pot convertir-se en una trampa, exposant la jove a caure en una relació de maltractament de la qual li resulti difícil escapar.

Una de les professionals comenta que, si la jove no té clar que el **pare del seu nadó** es responsabilitzarà de la seva paternitat, és millor que no inscriguin el nen amb els cognoms del pare perquè després requerirà del seu consentiment i signatura per a tot (per inscriure el nen a l'escola, empadronar-lo, fer el passaport, etc.). En la discussió amb els professionals, afloren la complexitat ètica i les implicacions que el registre de la paternitat pot tenir per a l'infant i la mare.

Si la teva ex parella o parella vol ocupar aquest rol de pare, pensa bé i sàpigues què comporta que el nadó tingui els seus cognoms. Hem d'acompanyar-les a conèixer quines implicacions té la filiació... No només en la cura del nadó, sinó, a l'hora de fer tràmits diversos. Per exemple, la seva firma és necessària per a la inscripció a l'escola bressol, o l'EIAA estudiarà a la família extensa com a suports del nadó en cas que sigui necessari, etcètera, etcètera. Si la jove no veu clara la implicació i responsabilització de la parella, només que hi tingui una mica de dubte, cal pensar-ho bé. En els casos en què els infants només tenen els cognoms d'elles la gestió documental se simplifica molt i sobretot, la dona guanya en autonomia en la presa de decisions logístiques, operatives, etc. de qüestions vinculades a l'infant. Perquè és això, si en el futur, si ell fa un paper cuidador, perfecte, es podrà afegir els cognoms a l'infant, però en cas contrari és molt difícil retirar-los-li... [P.3]

Nosaltres també treballem molt això de dir, bueno dona't temps, realment que et demostris que és pare perquè ser pare no és només engendrar un fill, i això ho sap qualsevol home. Quan ja tens dubtes, abans que realment no, comenci aquest exercici, doncs potser val més la pena això. Dona't temps, que sempre ho tu dius. Sempre estàs a temps. Nosaltres sempre hem estat de fer-lo pare legal. Però, al revés, és molt complicat. Treure la paternitat, quan ja li has otorgat, això és d'un nivell de complexitat moral. [P.2]

És una part de complexitat. Perquè que un nen tingui els cognoms del pare i la mare, d'entrada és un dret, m'ho explico, de l'infant. Però d'una altra banda, tot el tema legal, de tràmits administratius i tal, complica molt la situació, amb la qual cosa sí, és un dilema... és un dilema important. [P.1]

Els professionals, a més, també **intenten generar una xarxa de suport entre iguals dins del propi centre** maternal, fomentant que col·laborin i s'ajudin en la criança dels fills. Atès que, sovint, han de compatibilitzar les responsabilitats de la maternitat amb la formació, el treball, etc., i en molts casos no tenen el suport de les seves parelles, aquesta xarxa permet que es brindin ajuda mútua.

Després, per exemple, que treballem com a factor molt important, és el fet que entre elles es puguin donar suport. És a dir, crear una xarxa dins del propi recurs, on elles... Escolta, mira, els dos... Procurem que els nens vagin a la mateixa escola, no? I aleshores, jo porto pel matí, que al matí tinc possibilitat i a la tarda tu me la vas a buscar. Vull dir, organitzar una mica com hem fet els pares quan hem treballat. Vull dir, a mi m'ha tocat fer-ho, no? [P.2]

2.4. Models de criança

Tot i que les educadores els acompanyen en l'atenció als seus fills, **les joves no les visualitzen com a model de criança**. Una participant ho atribuïa al fet que les joves veien l'equip educatiu com el "braç executor" de la decisió de tutelar-les, i que moltes vegades no entenien aquesta decisió. Un altre professional assenyalava que tot i que les joves no ho reconeguin obertament, sí que veuen que les joves desenvolupen habilitats i pautes de criança seguint el model que els estan donant. La tercera professional assenyalava que les joves no van pensar en la figura del professional perquè no té la significació emocional que té la família, i que una formulació de la pregunta en termes que els va aportar el centre si permetria veure aquest impacte educatiu de modelatge.

(...) com que d'entrada, d'alguna manera, podem ser l'enemic (...) no entens les circumstàncies del desemparament, no estàs d'acord amb la mesura, et separen de la família extensa... i et trobes amb l'equip educatiu al teu costat que estan allà fruit d'una decisió en la qual, no estàs d'acord...I també hi ha un punt que, haver de reconèixer que el meu model és una educadora, vol dir també a haver de reconèixer que la meua família amb certes coses no ha pogut estar a l'alçada i això és molt difícil a nivell emocional.(...) [P.3]

Ho identifiqui, ho reconeix o no, moltes vegades ho veus, que ells estan tenint cura del seu fill de la manera que tu els està donant indicacions i tal. I això es veu, de com l'agafen, de com el cuiden, que és un model d'alguna manera que tu els has anat transmetent i que malauradament les seves famílies no l'han tingut i ho han adquirit. D'una manera conscient o inconscient, sí que els professionals podem veure que realment no cau en sac trencat allò que els hi estem aportant. [P.2]

jo crec que sí que incorporen pautes. (...) jo crec que l'impacte de les figures familiars és un impacte emocional que són elles, les referents (...) Llavors jo treballo sempre amb la idea aquesta que els professionals no som ningú en la vida d'aquestes persones, són persones que sí que deixem coses, que afavorim relacions, que afavorim processos, però com a impacte, per això penso que sí que incorporen unes altres noves maneres de fer. (...) si voleu treballar amb altres o recollir altres tipus d'informació, a lo millor sí que pot ser això, el redefinir la pregunta, no tant centrar en les professionals, sinó les coses noves, aprenentatges nous o coses relacionades que han pogut aprendre [P.1]

2.5. Formació per a la inserció laboral

Un cop treballat el vincle maternofilial, **una de les següents prioritats és la formació**. Pel que fa a la formació, un dels professionals ressalta que moltes d'elles tenen por de fracassar ja que venen d'experiències prèvies de fracàs i abandonament dels estudis. A més, moltes d'elles, han interioritzat que no són aptes per a l'estudi i per aquest motiu, segons el professional, cal motivar-les i trobar opcions formatives que s'adaptin a les seves necessitats.

Vull dir que primer, prèviament, a començar a treballar han de formar-se en un moment, perquè penseu que són, la majoria de vegades, són nenes que venen des d'un fracàs escolar, amb zero formació, no? I per tant hem de buscar què és allò que els motiva, que els agrada, no? Hi ha molta por, no?, el fracàs, és que han fracassat, a la majoria de vegades, amb els estudis que hem tingut, ja venen amb aquesta idea de que, ui, és que jo no sirvo per als estudis, no? Doncs aquí els treballem. Vinga, però què t'agrada? Què és el que a tu et faria il·lusió? Plantejant diferents opcions. I a partir d'aquí els expliques que buscarem un recurs formatiu, personal, molt pràctic, no? I busques algú amb el més proper a la seva mida, a la seva vida, d'una manera, no?, a allò que ell ha estudiat. Que tot això requereix d'un temps, no?, de previ, de poder treballar. [P.2]

3. PREOCUPACIONS SOBRE EL FUTUR

Una de les professionals explica que moltes vegades les joves estan angoixades pel futur i per això el seu treball parteix d'intentar tranquil·litzar-les i ajudar-les a centrar-se en el present, en la construcció del vincle amb el seu nadó, i en la idea que el futur es construeix des del present.

per tant, de tranquil·litzar-nos, sí, no perdre el criteri de realitat que el futur també està present en la decisió de si em desinternaré o no amb el meu fill, de què dependrà o no, però sí que treballo molt en la línia de tranquil·litzar, tranquil·la, hi ha ajudes de l'administració, hi ha ajudes de la família, hi ha no sé què, però l'important és ara, que el futur l'estem construint en el dia d'avui. És aquesta, una idea com bàsica, sobre la qual a vegades construïm en l'espai de teràpia. Primer per desengoixar i després per donar importància a això, al tema

del vincle. O sigui, que al millor no és tan important si tinc una feina o no, perquè al millor la família sí que pot sostenir econòmicament, però al millor sí que és important si jo tinc un bon vincle amb el meu fill i tal, m'explico.[P.1]

Una de les professionals apunta que és un **bon senyal que les joves participants de l'estudi manifestessin majoritàriament la preocupació de si serien capaces de cuidar el seu nadó**, més que l'economia o l'habitatge.

Crec que es una bona senyal que els preocupi això, és a dir, que vol dir que hi ha hagut una bona feina educativa, que hi ha consciència de la responsabilitat que suposa tenir un fill/a, que no és una cosa fàcil de cuidar. Crec que és una bona senyal de connexió amb la seva situació. [P.3]

D'altra banda, també apunta que el fet que no assenyalessin els temes econòmics podria deure's, en part al fet **que les joves que han estat tutelades no tenen els mateixos coneixements de les dificultats que planteja la vida** i les que han viscut més temps amb la seva família, coneixen les dificultats que suposa lluitar per sortir endavant.

Aquelles que han vist que les seves mares, treballaven hores i hores, nits, cada setmana, tenen una percepció molt més realista del que significa la vida autònoma, que no les que han estat tutelades ja molts anys. Al sistema de protecció, penso que encara tenim un repte important en el fet de treballar l'autonomia dels adolescents i joves institucionalitzats. Crec que potser per protocols, per circuits o dinàmiques que als centres ens són més pràctics pequem d'atendre poc processos quotidians amb els joves tant importants com anar al supermercat a comprar, posar rentadores o canviar una bombeta quan es fon. [P.3]

Des de l'inici de la intervenció, la **por a la retirada del fill**, en cas de mala conducta o comportaments problemàtics, és present i **dificulta la construcció d'una relació educativa de confiança**. Tanmateix, com comenta una de les professionals, un cop superades aquestes pors inicials, es pot realitzar un acompanyament educatiu més profund i sincer.

Però la por és un element brutal que les bloqueja a l'inici. Per diferents situacions quotidianes en les quals han comès errors, o s'han saltat normatives, apareix la por de la retirada...., De vegades et diuen que "el EAIA lo que quiere es quitarme a mi hijo". I tu dius, no, no, no va d'això, no. Va, de que si l'EAIA ha fet proposta d'ingrés en centre maternal és que veu possibilitats que t'empoderis i que, amb suports, puguis afrontar la criança de la teva criatura. Fins que no comencem a construir lligams i vincles amb les joves, i poden confiar una mica en nosaltres. no podem començar a revertir aquests fantasmes i pors inicials i que l'acompanyament sigui real i sincer. [P.3]

Per arribar a aquest punt, els professionals coincideixen que és important poder explicar el propòsit de la seva estada al centre, ja que moltes joves el vinculen, no a una elecció pròpia, sinó a una cosa que fan pels seus fills. Així mateix, en els casos que cal, **consideren important treballar el procés de separació** perquè comprenguin que eventualment, si calgués prendre aquesta decisió, beneficiaria tant l'infant, com elles mateixes. Això les ajuda a contextualitzar-se, a rebaixar el **nivell d'angoixa associat a la idea de la separació i establir les bases necessàries per construir una relació socioeducativa** possibilitadora.

muchas construyen esta idea. Yo no quiero estar aquí, pero estoy aquí por mi hijo. Con lo cual, sí que hay conciencia, un cierto nivel de conciencia de que está tutelado y que las cosas tienen que ser así. ... Llavors elles, encara que nosaltres, els professionals, no ho explicitem en aquest moment, perquè no hi ha coherència entre el que ha fet i el que elles pensen que succeirà, elles és quan comencen, entre les companyes, a dir... Bueno, es que yo ya sé que lo que quieren es quitarme a mi hijo. Y ... aparece más la angustia que esta de que, per un incident petit o que no té res a veure amb la possibilitat de plantejar una separació o una retirada, doncs elles sí que ho construeixen. Bé en el grup de iguals O bé en la relació amb els professionals, no? Des de l'enfado....jo crec que és molt important el treballar molt sobre quin és el sentit de la separació. Perquè d'entrada una separació ja té una connotació negativa. [P.3]

4. RETORN DEL CENTRE

Perquè les joves puguin sortir amb el seu nadó, cal haver **validat que tinguin prou competències parentals** per assumir la cura del nadó sense que hi hagi riscos o que tinguin un acompanyament de la família que pugui garantir que es cobreixen les necessitats bàsiques del nadó. Si no han assolit aquestes competències o no disposen d'aquest

acompanyament familiar, es pot plantejar el manteniment de la tutela del nadó, sense que això signifiqui que més endavant la mare no se'n pugui fer càrrec i assumir-ne la tutela.

Per arribar a un pis d'inserció laboral vol dir que maternal, en aquest cas, un pis maternal, vol dir que el procés maternal ha d'estar validat. És a dir, que com a mínim han de ser mares suficientment bones. No parlem de mares perfectes. Suficientment bones per saber que no hi ha un risc, no? Deixant-les soles amb el seu fill amb la responsabilitat d'aquest nen. [P.2]

En relació a **on aniran a viure quan surtin del centre maternal**, un dels professionals apunta que **la primera opció és la família de la jove**. Argumenta que la jove ha tingut un **acompanyament** continuat al centre maternal, i que tot i tenir una vinculació amb el seu fill/a i comptar amb les habilitats suficients per cuidar-lo, seguirà necessitant suport i acompanyament. La família seria qui podria exercir aquest acompanyament, sempre que s'hagi pogut treballar abans amb ella i aquesta hagi fet canvis, prou importants, com per poder donar suport a la jove.

Jo crec que la primera opció hauria de ser si tenen la possibilitat de tornar amb la seva família. Aquesta hauria de ser la primera opció. Quan aquesta opció no la hi ha, jo crec que seria interessant que tinguessin la possibilitat d'anar amb un recurs de continuïtat. [P.2]

En aquests casos, **la intervenció amb la família de la jove** és important. De vegades, les mares de les joves s'enfronten a situacions difícils perquè volen protegir la seva filla i el seu net, podent arribar a extralimitar-se a l'assumir rols i funcions que li corresponen a la seva filla com a mare del nadó.

Les àvies tenen un paper important i complexe ja que per una banda han de poder acompanyar a les seves filles, donar-los consells, opinions etc, però per l'altra han de saber apartar-se i donar espai per a que siguin les joves les qui puguin prendre les decisions sobre els seus fills/es. De vegades les veuen molt joves i inexpertes i preveuen els errors o les decisions inadequades i volent donar suport envaeixen els seus espais. (...), "es que mi madre, está todo el rato diciendo lo que tengo que hacer. I és mi hijo y tengo que decidir yo, no?" (...) Per tant, aquí hi ha un garbuix de relacions, d'emocions, molt necessari de treballar a nivell terapèutic, sobretot quan hi ha aquestes sortides de noies, de mares, amb les seves famílies extenses. Crec que en la seva sortida dels centres doncs, han de tenir acompanyament, del tipus que vulguin i que es deixin, evidentment. Però l'han de poder tenir. [P.3]

Als centres, un dels punts fonamentals del seu projecte educatiu, és **enfortir el vincle de la jove amb la família**. Aprofiten les sortides amb la família com una oportunitat per acompanyar-les en la gestió de les dificultats i facilitant que cada membre vagi adoptant el seu rol.

És important que els caps de setmana puguin sortir amb les seves famílies, que mantinguin aquests espais de relació (...), perquè puguin practicar aquesta convivència, aquesta necessitat de parlar entre elles, i a partir d'aquí, elles puguin anar empoderant-se com a mares, joves que són, però mares, i que els altres (àvies, avis, tietes...) puguin aprendre a practicar el seu rol, el nou rol que els ocupa.[P.3]

Quan aquestes famílies han d'acollir aquest **nou rol d'avis/àvies i proporcionar suport a les seves filles**, sovint sorgeixen problemes derivats de les mancances que aquests han tingut com a fills i que han incidit directament en el desenvolupament de les seves funcions parentals, i com a conseqüència d'això, poden haver incidit en la tutela de la seva filla. Els avis i àvies, en molts casos són persones joves provinents de famílies vulnerables, i pel que és fonamental que l'acompanyament sigui llarg.

(...) les àvies són persones molt joves, jo no tinc cap de 40, i totes tenen 30 i escaig d'anys. (...) Això, amb la qual cosa, què passa? Que es troben en la tessitura que tenen moltes carències, a vegades, elles, com a filles pròpies. Després són complexitats i dificultats que han sortit en el seu procés com a mares, i després com es posicionen com a àvies. (...) t'has d'anar-hi adaptant a veure quina és la necessitat del moment i quina és la complexitat. Però que ha d'haver-hi, per mi, un procés d'acompanyament en el procés de la família, a posteriori, quan ja s'ha produït el procés de desinternament, però crec que és bàsic, i durant un temps, perquè són famílies amb certa vulnerabilitat, que per això s'ha donat la tutela de la filla, etc. (...) Jo crec que l'acompanyament ha d'estar ahí present durant bastant temps. [P.1]

No obstant això, **si aquesta família no estigués disponible caldria que la jove pogués tenir accés a un pis d'inserció laboral**, on se la pugui acompanyar i ajudar a inserir-se en el mercat de treball.

Tanmateix, com assenyala una de les professionals, aquests projectes impliquen voler ser acompanyades: "Al final un projecte d'aquests implica voler ser acompanyat". [P.3]. Hi ha joves que no volen accedir a aquests pisos per diverses raons. En alguns casos, la jove només desitja un habitatge, però no l'acompanyament educatiu. En aquests casos, les joves volen finalitzar el seguiment educatiu d' un professional i volen provar de ser autònomes, només amb el suport de les seves famílies o parelles. En altres casos, les joves tenen un projecte de parella i aquests pisos no estan pensats perquè s'inclogui la parella a l'habitatge. Elles han de decidir si volen entrar o no, si aquesta opció encaixa amb el seu moment vital i personal. Algunes joves, després d'un temps i de trobar-se amb dificultats i obstacles demanen suport per entrar en un pis amb projecte educatiu.

Hi ha noies que no s'han tret aquesta opció, que s'han d'escollir. Si aquesta opció la vols o no la volies, o realment no és per tu, per el moment en el que estàs. Hi ha noies que marxen i després tornen a demanar suport. I després hi ha l'opció de demanar suport. Però necessiten el seu temps, dos anys, tres anys, de no tenir connexió amb un projecte... [P.2]

AGRAÏMENTS

Volem agrair a les nou joves mares la seva participació en aquest estudi i a l'Agència Estatal de Recerca la subvenció rebuda pel projecte PID2019-105163RB-100.